

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

3

«Економічної теорії»

на тему:

**«Інноваційний розвиток національної економіки: перешкоди і
можливості.»**

Студентки 2 курсу групи ФМО-21

напрямку підготовки

«Фінанси і кредит»

Чемерис О.В.

Керівник:

Длугопольський Олександр Володимирович

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль 2016

Тема: Інноваційний розвиток національної економіки: притоки і можливості.

План

- Вступ *Змін у період пандемії та її впливу*
- 1. Інноваційний розвиток економіки: поняття, переваги, положення та фактори *науковий стан* забезпечення
- 2. Сучасний стан і проблемні аспекти інноваційного розвитку *України, згідно ЄО* економіки *(2015 - 2021 рр.)*
- 3. Шляхи *вдосконалення* забезпечення інноваційного розвитку економіки України *в умовах кризи*
- Висновки
- Список використаних джерел

[Signature] 24.03.16
 Студентка групи ІМ/21
 Дашкевич О.В.

Тарасівська
Виконавчий Д.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1. Зміст і переваги інноваційного типу розвитку національної економіки.....	8
2. Аналіз інноваційного розвитку України і країни ЄС (2005-2015 рр.).....	17
3. Шляхи стимулювання інноваційного розвитку економіки України з використанням європейського досвіду.....	35
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	46

План

Вступ

- 1) Зміст і переваги інноваційного типу розвитку національної економіки
- 2) Аналіз інноваційного розвитку України і країни Єс (2005-2015 рр.)
- 3) Шляхи стимулювання інноваційного розвитку економіки України з використанням європейського досвіду

Висновки

Список використаних джерел

Вступ

Актуальність теми дослідження. Вичерпання чинників екстенсивного економічного розвитку обумовлює постійне посилення уваги до пошуку нових факторів прискорення економічної динаміки, адекватних сучасному стану розвитку світової економіки. Відтак запровадження в Україні інвестиційно-інноваційної моделі економічного зростання з політичної мети перетворюється на об'єктивну необхідність, альтернативою якій є занепад національної економіки, втрата економічного, а, можливо, й національного суверенітету.

Отже, завдання є переконування громадськості та фахівців у необхідності радикальної активізації інноваційної діяльності в Україні, яке має надати суспільно-економічному розвитку інноваційного характеру. Між тим, так само зайве й констатувати, що попередні роки економічних реформ не створили необхідних умов для примноження та зміцнення інтелектуального потенціалу українського суспільства, інноваційного розвитку економіки, освоєння нових високих технологій, подолання структурних деформацій, успадкованих від адміністративно-командної системи. Економічна динаміка досі не лише не набула сучасної постіндустріальної спрямованості, а навіть не створила достатньо міцного підґрунтя для запровадження основ інноваційного розвитку.

Нині йдеться вже не про доцільність чи можливість створення системи підтримки технологічних змін, а про концептуальні основи, критерії, інструменти й механізми економічної політики, яка в рамках нинішніх фінансових, структурних та інституційних обмежень була б спроможною забезпечити зростання інвестицій у технологічні зміни та належну мотивацію інноваційного підприємництва. На жаль, поки що основна маса фахових дискусій зосереджена навколо нагальних, проте тактичних проблем бюджетного розподілу, реформування податкової системи, монетарної політики тощо. Власне інноваційна складова розвитку залишається переважно поза увагою

фахового наукового аналізу. Тому реальною залишається загроза перетворення поняття “перехід до інноваційної моделі розвитку” на формальне гасло, відірване від перебігу реального економічного життя країни.

В останні роки для України формуються кардинально нові перспективи економічного росту у зв’язку з активними євроінтеграційними процесами. Досягнення високого економічного рівня країни, отримання лідируючих позицій на конкурентному ринку можливе лише завдяки інноваційній діяльності та розвитку промислових підприємств. Економіка розвинених країн найчастіше носить інноваційний характер, що говорить про ефективне використання нових знань та досягнень науково-технічного потенціалу. Поступово інноваційний тип економічного розвитку превалює у стратегіях розвитку великих корпорацій та підприємств.

Показники інноваційної діяльності, серед яких особливе місце займають показники інноваційної активності підприємств, стають головними критеріями у визначенні економічної міцності країни та її перспектив на світовому ринку. В свою чергу, інноваційна діяльність підприємств, створення та впровадження новітніх технологій допомагає з максимальною ефективністю використовувати ресурсний потенціал країни, відіграє ключову роль у формуванні ВВП, створенні робочих місць, покращенні екологічної ситуації тощо.

Таким чином, важливим фактором розвитку економіки України є активна інноваційна діяльність підприємств.

слід зазначити, що питання інноваційної діяльності економіки України розглядається та досліджується багатьма вітчизняними вченими. серед них: Н.Ю. Тимошенко, В.О. стойка, А.О. Фісун, Н.В. Шелюбская, В.М. Геєць, Ж.А. Говоруха, В.А. Гросул, Н.В. Данік, Л.І. Федулова, Г.І. Меріков, Нехайчук та інші.

Метою курсової роботи є аналіз аспектів, за допомогою яких здійснюється інноваційна діяльність економіки України, країн Єс та результатів, які вона принесла за період з 2005 по 2015 рр.

Об'єкт дослідження: інноваційний тип розвитку національної економіки.

Предмет дослідження: стимулювання інноваційного розвитку економіки України з використанням європейського досвіду

1. Зміст і переваги інноваційного типу розвитку національної економіки

Інноваційна діяльність є складним процесом трансформації новоотриманих ідей та знань в об'єкт економічних відносин. Зрозуміло, що такий процес становить складну багаторівневу систему економічних відносин щодо “уречевлення” знань, якій властиві специфічні взаємозв'язки та закономірності. З огляду на значну, часом визначальну роль, яку інноваційні процеси відіграють в сучасній економіці, визначення та врахування цих особливостей є неодмінною умовою забезпечення ефективності економічної стратегії держави.

Закон України “Про інноваційну діяльність” трактує інновації як “новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери”.

Відповідно, інноваційним, згідно з Законом, визнається продукт, який є реалізацією об'єкта інтелектуальної власності, на який виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів, який підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень, який в Україні вироблений вперше, або, якщо не вперше, то який порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, є конкурентоспроможним і має суттєво вищі техніко-економічні показники [5].

Інноваційна діяльність — процес, спрямований на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, у

новий або вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, а також у пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки. При цьому слід враховувати, що інноваційна діяльність означає весь, без виключень, інноваційний процес, починаючи з появи науково-технічної ідеї і завершуючи розповсюдженням (дифузією) продукту.

Інноваційний процес у сучасному розумінні не обмежується першою появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектної потужності нової технології. По мірі розповсюдження інновація вдосконалюється, стає більш ефективною, набуває раніше не відомих споживчих властивостей. Це відкриває для неї нові сфери застосування, ринки, нових споживачів. сукупний суспільний результат інновації є позитивним саме завдяки механізму дифузії інновацій. Інновація внаслідок свого комплексного розгортання утворює нову технолого-соціально-економічну підсистему суспільства, яка складається з [14]:

- галузей, які здійснюють інновацію;
- галузей, які поширюють нову технологію та поглиблюють її економічні переваги;
- галузей, що виникають у “шлейфі” розвитку нового технологічного стилю.

Критична важливість дифузії інновацій обумовлює тісний взаємозв'язок між науково-технічною, виробничою та інвестиційною діяльністю та свідчить про необхідність розгляду не лише інновації як окремого техніко-організаційного акту, а комплексу дій суб'єктів господарювання та складових національної інноваційної інфраструктури, який набуває вигляду інноваційного процесу. Отже, наступний принципово важливий висновок полягає в тому, що досягнення синергетичного ефекту інновації вимагає значно більшого обсягу контрактних взаємовідносин та сукупних інвестицій, ніж потрібно, щоб отримати локальний економічний ефект від звичайного капіталовкладення.

Практично, інновація являє собою зміну технології виробництва, яка безпосередньо впливає на продуктивність факторів виробництва та спосіб їхнього поєднання, а отже, забезпечує видозміну виробничої функції. За визначенням, інновація в соціально-економічній системі є способом якісно більш ефективного використання ресурсів. Отже, навіть за збереження наявної диспозиції факторів виробництва відбувається збільшення обсягів виробництва. У більш загальному вигляді, інноваційна інвестиція є “ресурсощадним” вкладенням, яке забезпечує значно більшу за середню по економіці економічну віддачу (зрозуміло, з відповідним підвищенням рівня підприємницького ризику).

Таким чином, стратегічний суспільний ефект інновацій полягає в тому, що вони [14]:

- здійснюють прискорення зростання продуктивності факторів виробництва, що важливо за умов дефіцитності принаймні одного з них;
- забезпечують прискорення зростання обсягів виробництва;
- прискорюють структурні зрушення, сприяють перерозподілу ресурсів на перспективні напрями суспільно-економічного розвитку;
- поліпшують статус країни в глобальній економіці та національну конкурентоспроможність.

Отже, з нашої точки зору, інноваційний розвиток можна охарактеризувати як процес структурного вдосконалення національної економіки, який досягається переважно за рахунок практичного використання нових знань для зростання обсягів суспільного виробництва, підвищення якості суспільного продукту, зміцнення національної конкурентоспроможності та прискорення соціального прогресу в суспільстві.

З вищенаведеного визначення слідує, що стимулювання інноваційного розвитку не може бути обмеженим лише точковим стимулюванням вибраних тем досліджень чи розробок, а має бути спрямоване на створення умов для

масового пошуку результативних шляхів технологічних змін і швидкої підтримки позитивних знахідок. Відтак головним завданням інноваційної політики держави є забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного і виробничого потенціалів, розробка та впровадження механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, поширення інновацій по усіх сферах національної економіки.

Об'єктом інноваційної політики виступають не лише і не стільки окремі наукові чи виробничі підприємства, але також налагодженість та стабільність їхнього взаємозв'язку, системність взаємодії в процесі створення інновацій. Досвід США, країн Західної Європи показав, що при інтенсивному освоєнні інновацій більшість учасників інноваційного циклу перебувають, здебільшого, у відносинах організаційної спорідненості. Отже, посилюється необхідність цілеспрямованого, системного управління цим процесом, узгодженої взаємодії науковців та спеціалістів різних галузей знань для пошуку і розробки необхідних технологічних процесів, визначення оптимальних режимів роботи, створення устаткування. Не випадково, що саме в процесі управління великими інноваційними проектами були створені і поширилися програмно-цільові методи управління [16].

В політекономічному контексті потреба цілеспрямованого державного регулювання та стимулювання інноваційних процесів пояснюється через концепцію ринкових екстерналій. Оскільки, як було зазначено вище, інновація є носієм синергетичного ефекту, наслідки її реалізації споживаються не лише її безпосереднім виконавцем-інноватором, а, в тій чи іншій мірі, всіма членами суспільства (у вигляді технічного та соціального прогресу). Завдання державної інноваційної політики полягає в тому, щоб забезпечити інтерналізацію цієї економічної екстерналії. Тобто компенсувати інноваторам ефект, який інновації здійснюють для суспільства в цілому. Така компенсація може набувати вигляду як прямого надання фінансових ресурсів через систему пільгового

кредитування, оподаткування, митного обкладення, грантів тощо, так і непрямого – через надання повністю чи частково безоплатних послуг в інфраструктурній, інформаційній, правовій та інших сферах.

У певних випадках, якщо очікувані екстерналії споживатимуться окремою корпоративною групою, функції компенсації їхньої вартості можуть належати приватним економічним суб'єктам, наприклад – промислово-фінансовій групі, транснаціональній корпорації тощо.

Таке трактування інноваційного процесу дає підстави для принципово значимого висновку про необхідність реалізації на території країни всього циклу впровадження інновації. Адже лише в цьому разі суспільство зможе споживати екстерналії, які супроводжують інновацію, і які було оплачено державою, або іншою фінансовою установою. Експорт інтелектуального продукту на ранніх стадіях інноваційного циклу веде до фактичної втрати зазначених коштів. Принагідно зауважимо, що імпорт інноваційного продукту забезпечує певну економію фінансових ресурсів на започаткування інноваційного циклу, проте, як правило, веде до значної обмеженості синергетичного ефекту від інновації. Зокрема, поживлення у сферах поліпшення продукту, розробки і реалізації супутніх інноваційних продуктів, стимулювання споживання цього продукту.

У світовій практиці підтримки інноваційної діяльності вироблено значну кількість інструментів, за допомогою яких держава реалізує необхідні функції у цій сфері. серед них можна виділити декілька груп [10]:

Пряма фінансова підтримка інноваційних процесів:

- безпосереднє фінансування утворення нових галузей, наукоємних виробництв тощо за рахунок коштів державного бюджету, зокрема на державних підприємствах;

- ініціювання створення та фінансування науково-дослідницьких програм, наукових центрів шляхом конкурсного відбору;

- надання безпроцентних чи пільгових позик та грантів;
- державне замовлення на інноваційні продукти;
- дотації за рахунок державного бюджету для визначених галузей, виробництв чи технологій;
- компенсація банківського процента цілком чи його частини, в разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни;
- державні виплати провідним науковим центрам та науковцям;
- компенсація науково-дослідним установам витрат, пов'язаних з налагодженням інформаційного забезпечення (підключення до всесвітньої мережі “Інтернет”, організація передплати зарубіжних видань для бібліотек тощо).

Фіскальні пільги для інноваторів:

- зниження ставок податку на прибуток підприємств;
- податковий кредит інноваційним підприємствам;
- зменшення суми прибутку до оподаткування шляхом виключення з нього вартості досліджень чи освоєння нової технології;
- звільнення від деяких відрахувань до бюджету;
- звільнення від сплати податку на прибуток, який отримано власниками майнових прав інноваційних та венчурних фірм;
- відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту;
- пільгова амортизація для фірм, визначених як інноваційні.

Інші правові, інфраструктурні, економічні та політичні інструменти підтримки інновацій:

- удосконалення законодавства про авторське право, патентних відносин;

- введення системи сертифікації та стандартів, що заохочує споживання інноваційних товарів, товарів харчування високої якості, нових медичних, будівельних, телекомунікаційних, рекреаційних, туристичних, транспортних послуг тощо;
- розвиток та підтримка системи освіти в країні: закладів загальної освіти, університетів, спеціальної фахової підготовки, системи безперервного навчання і перекваліфікації робочої сили, курсів профільного тренінгу та менеджменту;
- тимчасовий дозвіл на монополію виробника інноваційних товарів та впровадника інноваційних технологій, або, навпаки, обмеження монопольного становища, що зменшує витрати становлення нових виробників товарів чи послуг;
- створення державної інформаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних мереж та банків даних, бібліотек;
- надання державних замовлень підприємствам для гарантування компенсації витрат на фінансування інновацій;
- здійснення державного лобіювання інтересів українських виробників інноваційної продукції на міжнародному рівні, застосування відповідного торговельного режиму та регулювання валютних курсів.

Проблема співвідношення та взаємозв'язку інновацій і інвестицій, взагалі, вимагає окремого аналізу. Як правило, саме інвестиція є безпосереднім носієм інновації, отже, реалізація інноваційної політики у несприятливому інвестиційному кліматі практично неможлива. Між тим, теоретично інновація без інвестиції також може мати місце (звісно, якщо не йдеться про базову інновацію). Зокрема, поліпшуюча інновація може бути здійснена в організаційно-збутовій, навіть технологічній сферах (без заміни основних фондів), якщо держава зможе достатньо кваліфіковано взяти на себе частину вищезгаданих ринкових екстерналій, зокрема - у вигляді інвестицій в людський

капітал – перенавчання працівників, підвищення кваліфікації у сфері комерційної діяльності тощо, або в сферах інформаційного чи інфраструктурного забезпечення. Таким чином, саме у ресурсодефіцитній економіці з ознаками несприятливого інвестиційного клімату виважена стимулююча політика держави в інноваційній сфері є особливо важливою.

Особливості процесу економічних трансформацій накладають свої риси на реалізацію інноваційної політики. Насамперед, як зазначалося вище, в перехідній економіці, яка характеризується нестабільністю економічних відносин та інституційною й інфраструктурною недовершеністю, реалізація повного інвестиційного циклу є вельми утрудненою та потребує значних витрат. Додаткові труднощі встановлює активне входження перехідних країн до глобалізованої економіки. Підвищення відкритості економіки запроваджує суттєві обмеження ефективності економічної політики держави, в тому числі – і в інноваційній сфері. Перед урядами, які здійснюють економічні трансформації, стоїть триєдине завдання щодо здійснення структурної перебудови всього комплексу економічних відносин відповідно до потреб ринкової економіки, потреб відкритої економіки, потреб запровадження інноваційного типу розвитку та побудови основ постіндустріального суспільства.

Безперечно, протягом десяти років економічних трансформацій, які здійснювалися вельми непослідовно та набули в Україні надмірної тривалості, годі було очікувати активізації інноваційної діяльності. системний та інституційний злами не сприяли створенню належних для цього умов. З нашої точки зору, висновок щодо неефективності державної інноваційної політики в попередні роки, який досить часто робиться на підставі сучасного занепаду інноваційної діяльності, не можна вважати коректним [15]. Дійсним показником ефективності державної трансформаційної політики, в тому числі – і в інноваційній сфері, має стати створення за підсумками попередніх років економічних реформ передумов для органічного переходу до інноваційної

моделі розвитку. Оскільки інноваційна модель зростання є об'єктивно наступною стадією трансформаційного процесу, саме це, зрештою, і має визначити, наскільки адекватними та ефективними були реформи, і чи привели вони до бажаної мети.

Нижче буде зроблено спробу проаналізувати сучасний стан національної економіки України та країн Єс з точки зору потенціалу розвитку інноваційної діяльності та оцінити перспективи та перешкоди на шляху переходу до інноваційної моделі розвитку.

2. Аналіз інноваційного розвитку України і країни Єс (2005-2015 рр.)

Досягнення науки і технології визначають не тільки динаміку економічного зростання, але і рівень конкурентоспроможності держави у світовому співтоваристві. На жаль, Україні поки пишатися нічим: її частка у світовому ринку наукомісткої продукції складає близько 0,3%, а частка інноваційної продукції - менше 5% від загального обсягу промислової продукції [9].

Головна мета інноваційного типу розвитку полягає в отриманні максимального економічного ефекту від кожної одиниці впровадженого і перетвореного на товар винаходу та ідеї. Можна стверджувати, що в даний час в Україні державної інноваційної політики не існує. Разом з тим інтелект і знання є одним з головних резервів країни, причому єдиним відновлюваним ресурсом. Для його застосування у країні є головне - це освічені кадри та наука, але, на жаль, вони практично не використовуються, тому що немає внутрішнього попиту на інтелект і нове знання, немає інфраструктури, яка цей попит забезпечить.

Основою сучасних технологій є фундаментальна наука, яка створює інтелектуальні ресурси суспільства, основу сучасної технології.

Впровадження моделі інноваційного розвитку національної економіки (які функціонують в економічно розвинутих країнах) України суттєво ускладнює існуюча структура ВВП, бо головним джерелом валютних надходжень до державного бюджету залишаються гірничо-металургійний комплекс (32%), частково харчова та переробна галузі (25%), мінеральні продукти (10%), хімічна промисловість (8%). А власники цих виробництв до останнього часу фактично не здійснювали технологічну модернізацію промислових підприємств, оскільки й без цього мали певні конкурентні переваги на світових ринках за рахунок відносно дешевої робочої сили, сировини та енергоносіїв. У посткризовій

економічній ситуації стан зовнішньоторговельного балансу української економіки лише погіршується, що підкреслює стратегічну безперспективність теперішнього місця України. Основна стратегія тих, хто контролюють ключові сектори української економіки, – збільшити свої прибутки, ігноруючи загальну деградацію національного господарського комплексу, зростаюче технологічне відставання, кризові процеси у науці та освіті [11].

У країнах Єс показник приросту ВВП за рахунок впровадження нових технологій становить 60–90%, тоді як в Україні він складає менше одного відсотка. Хоча Україна за кількістю науковців входить до першої десятки країн світу [14].

Розглянемо деякі показники інноваційної діяльності підприємств України за останні роки.

В основі інноваційної діяльності підприємств знаходиться процес впровадження інновацій у виробництво. У свою чергу, інновації розробляються та створюються науковими кадрами у наукових організаціях. Аналіз динаміки показників кількості наукових кадрів та кількості організацій, що займаються науковими дослідженнями та розробками, свідчить про те, що за період з 2000 по 2013 рр. відбулося значне їх зниження. Було зафіксовано, що у 2000 р. чисельність науковців складала 120773 особи, а вже у 2013 знизилась до 77853 особи, тобто майже у півтора рази. Таке зниження обумовлене тим, що держава не може надати відповідної підтримки, гарантій та гідної заробітної плати вітчизняним вченим. Тому, зважаючи на вказані фактори, науковці обирають більш перспективний шлях впровадження своїх ідей та розробок - співпраця з іноземними компаніями. Таким чином, Україна втрачає цінні кадри та можливість подальшого інноваційного розвитку. Аналогічна тенденція спостерігається у кількості організацій, які виконують наукові дослідження та розробки. Відбулося зниження з 1490 у 2000 р. до 1143 організації у 2014 р.

Ключову роль у створенні та реалізації інноваційних продуктів та послуг відіграє підприємство. Тому вважаємо доцільним дослідити стан інноваційної діяльності підприємств України.

Так, питома вага підприємств, що займаються інноваціями серед загальної кількості підприємств України змінювалась наступним чином: з 18% у 2000 р. відбулося зниження до 11% у 2006р., але ситуація поступово налагоджувалася і вже у 2013 р. питома вага таких підприємств складала близько 17%. Також слід звернути увагу на той факт, що серед тих підприємств, що займалися інноваційною діяльністю лише деяка частка дійсно впроваджувала інноваційні продукти та послуги на існуючі ринки. Так, наприклад, у 2000 р. питома вага підприємств, що впроваджувала інновації становила 14,8 %, у 2008 р. – 10 %, а у 2015 р. – 13,6 %. [21]

Інноваційна діяльність на підприємстві потребує не лише інтелектуальної активності наукових працівників, але й активної фінансової підтримки. Основними джерелами фінансування інноваційної діяльності підприємств України є власні кошти підприємства, кошти іноземних інвесторів, кошти держбюджету та інші джерела, не заборонені законодавством України.

Існують декілька фінансових джерел, які відносяться до власних коштів підприємства. серед них можна виділити наступні: прибуток підприємства, акціонерний капітал, страхові відшкодування, внески, амортизаційні фонди, безоплатні інвестиції, іммобілізовані надлишки основних та обігових коштів, нематеріальних активів та цільові надходження.

Огляд статистичних даних щодо джерел фінансування інноваційної діяльності показав, що лише незначна частка витрат на інноваційну діяльність покривається за рахунок коштів держбюджету. Проте, держава має достатньо можливих шляхів фінансової підтримки інноваційної діяльності підприємств України, що детально розкриті у Законі України «Про інноваційну діяльність», який наголошує, що державна фінансова підтримка інноваційної діяльності

підприємств України може бути надана шляхом повного або часткового (до 50%) безвідсоткового кредитування пріоритетних інноваційних проектів, повної чи часткової компенсації відсотків, сплачуваних підприємствами, які займаються інноваційною діяльністю комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів, надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів та за рахунок майнового страхування реалізації інноваційних проектів.

Останнім, але не менш вагомим джерелом фінансування є інші джерела, які включають: кредити на інновації, венчурний капітал, отримані форвардні контракти на поставку продукції, що освоюється, із відстроченим терміном поставки, але за наявності авансових платежів та випуск і розміщення акцій і облігацій, які можуть бути конвертованими один в одного [9].

Найбільш активне фінансування з даному напрямку здійснювалося у 2011 р. і склало 6542,2 млн.грн., а у 2014 р. скоротилось майже у чотири рази до 1311,3 млн.грн. [21]

Всі фінансові надходження для підтримання інноваційної діяльності підприємств України розподіляються за відповідними напрямками діяльності, які збігаються зі стратегічним планом підприємства.

Найменшу частку загальних витрат на інновації складають витрати на придбання зовнішніх знань. Даний факт вказує на те, що підприємства України майже не закуповують технології та інноваційні ідеї за кордонами країни. Замість цього велика частина витрат спрямовується на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення. Згідно статистичним даним у 2011 р. витрати на придбання зовнішніх знань склали 324,7 млн. грн., а витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 10489,1 млн. грн. Але у 2014 р. дані категорії витрат зменшились майже вдвічі і склали 87 млн. грн. та 5546,3 млн. грн. відповідно. Останні витрати мають найбільшу питому

вагу у структурі загальних витрат підприємств на інноваційну діяльність. саме зменшення або збільшення їх обсягів впливало на аналогічну динаміку загальних витрат підприємств на інноваційну діяльність. Таку тенденцію можна пояснити тим фактом, що всі засоби виробництва, які забезпечують процес створення інновацій мають визначений термін служби, по закінченню якого потребують повного оновлення, що призводить до періодичних закупівель засобів виробництва на велику суму. Тобто деякий час за даним напрямом витрати не є доцільними, але після завершення терміну використання засобів виробництва даний напрям знову потребує вкладення значних коштів.

Ще одним незначним за обсягом напрямом витрат є витрати на дослідження та розробки. Але слід зазначити, що даний показник має поступово зростаючу тенденцію. Це означає, що підприємства України з кожним роком витрачають більшу суму грошей на виконання пошукових, теоретичних та експериментальних робіт для виявлення прихованих можливостей створення інноваційних продуктів та технологій, а також на роботи, пов'язані з розробкою конструкторської та технологічної документації.

Таким чином, швидкість виходу України на сучасну траєкторію інноваційного розвитку залежить, насамперед, від збереження потенціалу галузевих науково-дослідних, проектно-конструкторських установ, оскільки вони відіграють головну роль в процесі матеріалізації інновацій. З Державного бюджету України фінансується ряд науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, пов'язаних з національною обороною та безпекою, за космічною та Чорнобильською програмами, окремими завданнями та програмами агропромислового комплексу та промисловості. Проте витрати за цими напрямами за останні роки були значно менші, ніж за розділом “Фундаментальні дослідження та сприяння науково-технічному прогресу”, що суперечить потребам матеріалізації інновацій. Наслідком цього стало зменшення масштабів інноваційної діяльності за останні 13 років, динаміку якої

можна простежити в таблиці 2.1. Хоча з 2014 року спостерігається незначне підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств.

Таблиця 2.1.

Інноваційна активність вітчизняних підприємств за роками [11]

Рік	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат, млн. грн.
2003	18,0	1760,1
2004	16,5	1979,4
2005	18,0	3018,3
2006	15,1	3059,8
2007	13,7	4534,6
2008	11,9	5751,6
2009	11,2	6160,0
2010	14,2	10850,9
2011	13,0	11994,2
2012	12,8	7949,9
2013	13,8	8045,5
2014	16,2	14333,9
2015	17,4	11480,6

структуру джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні можна відобразити за допомогою таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні [11]

Рік	Загальна сума витрат, млн. грн.	У тому числі за рахунок коштів, млн. грн.			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела

2003	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2004	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2005	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2006	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2007	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2008	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2009	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2010	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2011	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2012	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2013	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2014	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2015	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6

Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності свідчить про те, що протягом всього аналізованого періоду основним джерелом фінансування були власні кошти підприємств, обсяг яких набрав максимального значення в докризовий 2007 рік і становив майже 8 млрд. грн.

стан інноваційної діяльності в Україні більшістю науковців визначається як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у промислово-розвинених країнах та потребам інноваційного розвитку. стабільне скорочення реальних обсягів фінансування науково-технічного комплексу та відсутність дієвої державної науково-технічної політики не дають підстав для висновку про наявність реального підґрунтя для переходу до інноваційної моделі розвитку. Реформування науково-технічного комплексу побудовано за принципами частих змін цілей та завдань, без урахування загальновідомих факторів функціонування та розвитку науково-технічного потенціалу: активної

та передбачуваної державної підтримки, формування попиту на наукові досягнення з боку реального сектора економіки, тощо.

Нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності в Україні є фрагментарною, суперечливою і тому недосконалою. Виконання прийнятих законів в інноваційній сфері є незадовільним. Однак є визначені підходи і кількісні орієнтири щодо здійснення структурних змін в стратегії розвитку України на період до 2020 року, де основною метою є підвищення впливу інновацій на економічне зростання України [20]. Все це свідчить, що структура і принципи управління інноваційним розвитком в Україні потребують докорінних змін. Ці зміни повинні бути спрямовані на вирішення основних проблем інноваційного розвитку економіки.

За останні роки не було реалізовано заходів у рамках інноваційної політики щодо поліпшення бізнес-середовища, стимулювання компаній до інновацій, розвитку різних інструментів підтримки технологічної модернізації, однак за наявності окремих поліпшень зберігається фрагментарність і нестійкість загального прогресу в даній сфері. До ключових проблем у формуванні й реалізації державної інноваційної політики в Україні належать такі [7]:

- недостатня якість бізнес-середовища, збереження нерозвиненості умов для справедливої конкуренції на ринках, а також за одержання державної підтримки;

- збереження значних бар'єрів для поширення в економіці нових технологій, обумовлених відсутністю державної технологічної політики й неефективним галузевим регулюванням, включаючи процедури сертифікації, митне і податкове адміністрування;

- недостатність зусиль регіональної й місцевої влади щодо поліпшення умов для інноваційної діяльності;

– взаємодія бізнесу й держави у формуванні й реалізації інноваційної політики поки що не має регулярного характеру, не забезпечує збалансованого вираження інтересів різних інноваційно-активних підприємств, особливо в нових секторах, що формуються;

– недостатня ефективність інструментів державної підтримки інновацій: обмежена гнучкість, нерозвиненість механізмів розподілу ризиків між державою й бізнесом, слабка орієнтованість на стимулювання зв'язків між різними учасниками інноваційних процесів на формування й розвиток науково-виробничих та технологічних партнерств.

В економіці України домінують низькотехнологічні галузі виробництва, які можна віднести до малонаукоємних галузей: добувна і паливна – 0,8–1 %; харчова, легка промисловість, агропромисловість – 1,2 %. У цілому домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу (гірничя металургія, залізничний транспорт, багатотоннажна неорганічна хімія та ін.). Відповідно майже 95 % вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів.

Низький рівень наукоємності вітчизняного виробництва визначається не тільки дефіцитом коштів та недостатністю стимулів і пільг, але й структурою економіки. За умов збереження існуючої структури економіки навіть при збільшенні ВВП на 3–5 % за рік неможливо досягти її реального розвитку, тому що за існуючої структури економіки зростання ВВП на 1 % потребує ще більшого зростання витрат для цього. З метою досягнення необхідних позитивних змін в масштабах і динаміці зростання ВВП необхідно перейти до інноваційної моделі структурної перебудови економіки.

Щорічно Міжнародна бізнес-школа INSEAD, Корнельський університет (Cornell University) і Всесвітня організація інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO) представляють аналітичну доповідь "Глобальний індекс інновацій" (Global Innovation Index). У 2013р. Україна

зайняла 71 місце в списку з 143 країн, що на 11 позицій нижче, ніж у попередньому році.

Глобальний індекс інновацій складений з 80 різних змінних, які детально характеризують інноваційний розвиток країн світу, що перебувають на різних рівнях економічного розвитку. Він є зваженою сумою оцінок двох груп показників: наявність ресурсів і умови для проведення інновацій (Innovation Input) та досягнуті практичні результати здійснення інновацій (Innovation Output). Підсумковий Індекс це співвідношення витрат й ефекту, що дозволяє об'єктивно оцінити ефективність зусиль по розвитку інновацій у тій або іншій країні.

список десяти світових лідерів з інноваційного розвитку практично не змінився в порівнянні з попереднім роком. У рейтингу країн світу за рівнем інноваційних можливостей і результатів як і раніше очолює Швейцарія. За нею ідуть Швеція, Великобританія, Нідерланди, сполучені Штати, Фінляндія, Гонконг, Сінгапур, Данія й Ірландія. Показники Швейцарії й Швеції свідчать про те, що обидві країни займають лідируюче положення за всіма критеріями індексу, послідовно потрапляючи в список 25 країн з найкращими показниками. Великобританія демонструє добре збалансовані показники інновацій (посідаючи четверте місце як по витратах, так і за результатами інноваційної діяльності), незважаючи на відносно низьке зростання продуктивності праці. Сполучені Штати, які як і раніше користуються перевагами своєї потужної освітньої бази (це особливо стосується провідних університетів), істотно підвищили витрати на розробку програмного забезпечення й рівень зайнятості в наукомістких галузях.

Таблиця 2.3.

Рейтинг країн світу по глобальному індексу інновацій 2015 р. [21]

Рейтинг	Країна	Індекс
1	Швейцарія	66.6
2	Швеція	61.4
3	Великобританія	61.2
4	Нідерланди	61.1
5	сполучені Штати Америки	60.3
6	Фінляндія	59.5
7	Гонконг	59.4
8	сінгапур	59.4
9	Данія	58.3
10	Ірландія	57.9
11	Канада	57.6
12	Люксембург	56.6
13	Ісландія	56.4

68	Туреччина	36.0
69	Перу	36.0
70	Туніс	35.8
71	Україна	35.8
72	Молдова	35.8
73	Грузія	35.6

Глобальний інноваційний індекс ГІ вийшов на перше місце серед всіх інших індексів інноваційної діяльності й став неоціненним контрольним показником, що сприяє діалогу між приватним і державним секторами. Він

дозволяє на постійній основі проводити оцінку факторів, що впливають на інноваційну діяльність, і має наступні характеристики:

- огляди по 143 країнам, включаючи дані, місця в рейтингу, сильні й слабкі сторони, розраховані на основі 81 показника;

- 81 таблиця з даними, отриманими з більш ніж 30 міжнародних державних і приватних джерел, включаючи 56 таблиць, заснованих на достовірних даних, 20 - на комплексних показниках, 5 - на результатах опитувань;

- прозора методика розрахунків при 90-процентному інтервалі для рейтингів по кожному індексу (ГП, субіндексах витрат і результатів), а також аналіз факторів, що впливають на річні зміни рейтингів.

Другий - субіндекс інноваційних результатів відображає фактичні результати такої діяльності в розбивці по двох основних групах: результати в галузі знань і технологій та результати в галузі творчості. Він подається в спільний дослідницький центр Європейської комісії для проведення незалежної статистичної перевірки.

Позиція України у світовому інноваційному рейтингу Global Innovation Index 2015, де країна посіла 71-е місце, знаходячись між Монголією та Тунісом свідчить, що впровадження інноваційних процесів у вітчизняній економіці пов'язано з певними проблемами. При цьому у 2014 році в цьому рейтингу Україна займала 63-є місце.

У рейтингу Всесвітнього економічного форуму за 2009-2010 рр. Україна посіла 82-у позицію серед 133 країн(табл. 2.4.).

Таблиця 2.4.

Рейтинг України на підставі Global competitiveness Report 2010-2011, 2011-2012, 2012-2013, 2013-2014, 2014-2015 [21]

Рік	Позиція у рейтингу (Кількість країн у рейтингу)
2010	72 (134)

2011	82 (133)
2012	89 (139)
2013	82 (142)
2014	73 (144)
2015	71(144)

Рейтинг інноваційних країн світу також проводить міжнародне агентство Bloomberg Rankings. Методологія, яку використовує Bloomberg, передбачає аналіз семи факторів. Відбираються країни, які задовольняють як мінімум п'ять з цих факторів у встановленому процентному співвідношенні. Було проаналізовано 200 регіонів світу, з яких спочатку відібрали 96, а потім 50. Після цього дані по кожному з факторів підсумовуються, і на підставі отриманого середнього значення приймаються рішення, яке місце в рейтингу заслуговує та чи інша країна.

Розглянемо фактори, за якими аналізується інноваційність країн агентство Bloomberg:

1. Інтенсивність в області досліджень і розробок (20%): Наукові дослідження та розробки — процентне співвідношення в зростанні ВВП;
2. Продуктивність (20%): ВВП на одну працевлаштовану людину, за годину роботи;
3. High-tech щільність (20%): Державні компанії в High-tech сферах — аерокосмічні, оборонні, біотехнологічні, виробники обладнання, програмного забезпечення, Інтернет-програм і сервісів, відновлюваних джерел енергії — відсоток у загальній кількості державних компаній;
4. Концентрація дослідників (20%): Концентрація дослідників і розробників на мільйон чоловік;
5. Технологічні можливості (10%): Відсоток виробництва у ВВП, частка високотехнологічних продуктів на експорт;

6. Терціальная ефективність (5%): Коефіцієнт охоплення з усіх предметів для випускників навчальних закладів 2, 3, 4 рівнів акредитації; частка студентів високотехнологічних спеціальностей; щорічна частка випускників, які отримали ступінь у високотехнологічних дисциплінах;

7. Патентна активність (5%): Частка патентних заявок на мільйон населення і на 1 млн. доларів в галузі досліджень і розробки.

У рейтингу «50 найбільш інноваційних країн світу», складеним Bloomberg, Україна зайняла 42 місце, випередивши Болгарію, Латвію, Аргентину, Румунію, Іран, Македонію, Білорусь та Південну Африку, яка закрила топ. Перше місце зайняли США, на другому опинилася Південна Корея, замикає трійку Німеччина. Фінляндія та Швеція потрапили в першу п'ятірку [10].

Найсильнішими сторонами нашої країни виявилися студенти та випускники технологічних спеціальностей, а також патентна грамотність. Ну а слабкими — проблеми з офіційним працевлаштуванням і держава, чия «інноваційність» невелика. Україна показала наступні результати:

- Інтенсивність в області досліджень і розробок: 37 місце.
- Продуктивність: 69 місце.
- High-tech щільність: 47 місце.
- Концентрація дослідників: 39 місце.
- Технологічні можливості: 34 місце.
- Терціальная ефективність: 6 місце.
- Патентна активність: 17 місце.

Курс України на реалізацію моделі економічного зростання за допомогою використання механізмів функціонування сучасної національної інноваційної системи та інноваційного розвитку, удосконалення організаційно-економічного механізму управління інноваціями має сприяти інтенсивному розвитку ринкової економіки, забезпечувати прискорення впровадження у виробництво останніх

досягнень науки і техніки, повніше задовольняти споживачів у різноманітній високоякісній продукції і послугах [16].

Для цього необхідно завчасно передбачити шляхи розвитку секторів економіки і визначити який саме вид діяльності дасть максимальний ефект від впровадження інновацій.

Для обґрунтування та коригування напрямів перспективного розвитку промисловості доцільно проводити оцінювання інноваційної діяльності підприємств шляхом визначення рейтингу.

З усіх вищезгаданих країн найбільш прогресивно за таким критерієм розвивається Мальта. Із 48 аналізованих світових країн тільки Мальта у 2014 році найменше витратила на НДДКР, залишаючись при цьому на 45-му місці по «інноваційному іміджу», на третьому – по розповсюдженню інновацій, на другому – по їх застосуванню та на 24-му – за рівнем патентування. З усіх країн, що аналізуються, Мальта експортоорієнтована на високотехнологічні товари (55,5% всього державного експорту 2014 року). 13,6% товарообігу Мальти займає продаж нових для ринку товарів. Це також виводить її у лідери. За цією характеристикою за нею йдуть словаччина (12,8%), Португалія (10,8%), Фінляндія (9,7%) [12].

Особливим з точки зору «Аналізу 25» є Люксембург, сумарний інноваційний індекс якого достатньо високий, так само як і його середній показник росту (біля 5,0; для порівняння: показник інноваційних лідерів знаходиться в проблизному діапазоні від -2,0 до 1,0; інноваційних послідовників – [-3,0; 1,0], наганяючих країн – [0,5; 4,0], замикаючих країн – [-2,5; 0,5]). Окрім того, Люксембург демонструє дуже високий рівень показника кількості торгових марок на мільйон жителів – 782,7 (у порівнянні, друга за цим показником Швейцарія має рівень 225,5), а також державних виробничих моделей на мільйон жителів – 377,6. Наступними в рейтингу по моделях йдуть Данія (243,2), Швейцарія (210), Австрія (195,8) та Німеччина (186,5). При

глобальному аналізу Люксембург показує, як і Мальта, невисокий науковий рівень розвитку (1-ша група показників), але стоїть на двадцятому місці за рівнем витрат, так само як і за використанням. 39,3 % підприємств Люксембургу отримують державне фінансування інновацій. Це відносно високий показник. Більше 25% досягає лише Ірландія, більше 15% тільки Австрія, Норвегія та Фінляндія [19].

З усіх країн виокремлюється Фінляндія, яка займає перше місце за індексом GSII. За трьома групами показників вона входить у двійку лідерів, а саме у 1-ій групі, де займає перше місце, 2-ій та 3-ій групах. Показники свідчать про те, що наукові спеціальності у Фінляндії найпопулярніші серед усіх європейських країн та, більше того, цей потенціал формується за рахунок молодих науковців, чого не скажеш про США (таких спеціалістів менше в 1,7 раза), які за «інноваційним іміджем» знаходяться на 34-му місці, саме з цієї причини США були виключені з першого кластера. Окрім того, Фінляндія вирізняється досить високими витратами недержавного сектору на НДДКР поряд зі Швецією, Швейцарією, Японією, де індекс досягає значення майже 3 відсотків ВВП, у той час, коли державні витрати ледве доходять до рівня 1. Для інших же країн ці значення як для державного, так і недержавного сектору коливаються в діапазоні 0,17 – 1,87. [19]

Окрім вищезгаданих особливостей інноваційного розвитку Швеції, виокремлюється такий показник «інноваційного іміджу», як участь у постійному навчанні (34 людини зі ста). Для таких країн, як Данія, Великобританія, Швейцарія, Ісландія та Фінляндія, він також має значну вагу (25 – 30 чоловік зі ста). На першому місці Швеція стоїть і за долею середньовисокотехнологічних та високотехнологічних НДДКР у витратах на виробничі НДДКР (92,7%). Більше 90% на такого роду НДДКР витрачають Великобританія, Швейцарія, Німеччина. Найменший показник таких витрат спостережується в Португалії (61,1%). 20,0% МсП Швеції відносяться до

інноваційних, які співпрацюють з іншими компаніями. Це другий за величиною показник після Данії (20,8%), а в Японії він сягає 6,9%, як і в багатьох інших країнах, що аналізуються [19]. Економіка Швеції витрачає 3,47% товарообігу на інновації, що є самим високим показником серед країн (в середньому – 2%). Також Швеція відстоює першість по кількості зайнятих у високотехнологічних послугах (5,13%). За нею йдуть Ісландія, Данія, Фінляндія, Нідерланди. В інших країн цей показник не перевищує 3%. Всі ці характеристики переводять Швецію за трьома видами аналізу до інноваційних лідерів.[19]

Ця характеристика стосується і Швейцарії, яка, окрім всіх досить високих значень інноваційних показників, є світовим лідером за групою індексів інтелектуальної власності саме завдяки кількості патентів на мільйон жителів – 425,6 (у Фінляндії цей показник сягає 305,6 одиниці, у Швеції – 284,9, у США – 142,6), потрібного патентування (108,9 одиниці на мільйон жителів) – це перший показник у світі (за ним йдуть Японія (102,1), Фінляндія (101,7)) та кількості патентів USPTO (168,4 одиниці на мільйон жителів), хоча це тільки третій показник після Японії (304,6) та США (277,1). 63% Швейцарських МСП використовують організаційні інновації, це найвищий показник з усіх країн, що аналізуються, і тільки в Данії, Люксембургу, Німеччині та Словенії він вищий – 50% [10].

За обсягом власних витрат на НДДКР виокремлюється Ісландія, яка у 2014 році зайняла перше місце серед усіх країн світу. Це єдина країна, витрати державного та недержавного сектору якої приблизно рівні – 1,17 (найбільший показник серед країн Європи, США та Японії) та 1,59 відсотків ВВП відповідно, незважаючи на те, що світовий досвід показує, що витрати недержавного сектору значно перевищують витрати державного сектору. Під це правило також не підпадають Польща, Португалія, Болгарія, Хорватія, Туреччина, Естонія, Греція, Італія, Кіпр, Литва, Латвія та Угорщина. Разом з тим Ісландія майже нічого, порівняно з іншими країнами, не витрачає на інформаційні та

комунікативні технології і займає 46-те місце за цим показником. Експорт високотехнологічних товарів знаходиться на рівні 2,4% як внутрішнього експорту, так і світового. Всі показники групи інноваційних керуючих Ісландії достатньо високі, що виводить її на 15-те місце у світі.[12]

Більше всього нових випускників наукових та технологічних спеціальностей у 2014 році налічується в Ірландії – 23 на 1000 чоловік віком 20 – 29 років. На другому місці стоїть Франція. Далі йдуть Великобританія, Фінляндія, Швеція. Ірландія виокремлюється також кількістю саме інноваційних МсП – 47,2% всіх ірландських МсП. Далі за цим рейтингом йдуть Ісландія (46,5%), Німеччина (46,2%), Австрія (42,5%), Люксембург (39,2%), Бельгія (38,3%) та інші. Витрати Ірландії на НДДКР, в порівнянні з витратами інших країн, досить низькі, що виводить її лише на 25-те місце, так й у відносному показнику до світових витрат (0,16% на 2015 рік). Так само низькими є витрати на розповсюдження (41 місце у світі). Та на противагу цьому застосування високе, як вже зазначалося – 3-тє місце.[12]

До групи світових інноваційних лідерів належить ще Ізраїль. За «інноваційним іміджем», так само як і за створенням інновацій, він посідає 4-те місце, за інтелектуальною власністю – 7-ме, і 19-те – за застосуванням. За кластерним аналізом він ближче всього знаходиться до Німеччини. І це незважаючи на те, що за трьома групами, окрім інтелектуальної власності та застосуванням, Німеччина досить сильно відстає від Ізраїлю (відповідно 13-те, 10-те, 8-ме та 15-те місця), і 30-те місце за розповсюдженням [12].

3. Шляхи стимулювання інноваційного розвитку економіки України з використанням європейського досвіду

Розуміючи всю важливість підтримки інноваційного розвитку в регіонах, Європейський союз дотримується положення про визначальну роль наукових досліджень та інновацій. Для підвищення ефективності та взаємоузгодженості заходів країн Єс у сфері інноваційної політики за ініціативою Департаменту розвитку інноваційної політики Генерального управління підприємств і промисловості Європейської Комісії було започатковано програму «Європейські тенденції у сфері інновацій» (European Trend chart on Innovation) [20]. У зазначеній програмі розроблено науково-методичні основи комплексного аналізу не лише результативності інноваційної діяльності промислового сектора, а й інноваційного розвитку економіки в цілому, який отримав назву «Європейська таблиця показників інноваційного розвитку» (European Innovation Scoreboard).

У межах програми Європейська Комісія підкреслює необхідність запровадження державної інноваційної політики саме третьої генерації. Одна з цілей полягає у піднятті рівня інвестицій в інновації від 1,9 % ВВП до 3 % до 2016 року. З цією метою в Єс оновили Лісабонську стратегію з ініціативою економічного росту та створення нових робочих місць й виділили на дані цілі 347 млрд. євро на період з 2010 по 2015 рік. На думку розробників стратегії, для досягнення ключової мети необхідними є: реалізація політики, що відповідає вимогам інформаційного суспільства, прискорення структурних реформ, а також завершення створення єдиного внутрішнього ринку Єс.

Для прискорення побудови моделі загальноєвропейської економіки знань керівними органами Єс були розроблені відповідні рекомендації, в яких визначалось, що члени Єс повинні розвивати та вдосконалювати національні інноваційні стратегії, а також узгоджувати дії в даній сфері з іншими країнами союзу та його керівництвом.

Для більш послідовного та систематичного підходу в досягненні загальноєвропейської стратегічної мети на рівні Єс, а також для надання допомоги країнам-учасникам в оновленні власної інноваційної політики було запроваджено новий відкритий метод координації, котрий полягав у такому:

- фіксування головних принципів для всіх членів союзу в поєднанні з конкретними графіками досягнення цілей, визначених на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу;

- встановлення кількісних та якісних індикаторів і бенчмарків на фоні кращих світових прикладів з урахуванням потреб різних національних економік як спосіб порівняння з прикладами «кращої практики»;

- переведення загальноєвропейських принципів на рівень національної політики за допомогою вироблення конкретних цілей, з урахуванням кожної з національних особливостей;

- регулярний моніторинг, оцінка та експертний огляд, котрий організовано як процес взаємного навчання.

Проведення повномасштабних стратегічних дій було рекомендоване в галузях, де ринок інноваційної продукції може працювати і де державна політика відіграватиме значну роль. серед орієнтирів:

- охорона здоров'я за допомогою електроніки;
- фармацевтика;
- транспорт та матеріально-технічне забезпечення;
- навколишнє середовище;
- креативні індустрії, продукти яких представлені у цифровому форматі;
- енергія;
- безпека;
- технології для космосу.

У питанні забезпечення достатніх ресурсів для проведення інноваційного розвитку економіки в Єс визнано, що державне фінансування повинно

відігравати вирішальну роль у стимулюванні інноваційного розвитку та має відбуватися двома способами [11]:

- підтримка кращих учених фінансуванням, або спонукання їх ретельно слідкувати за секторами економік, де немає розриву між рівнем досліджень і де Європа могла б зайняти лідируючі позиції (біотехнології, включаючи геноміку, нанотехнології, пізнавальні та нейронауки);

- розробка програм реформ та дій, спрямованих на підтримку промисловості.

У досягненні становлення інноваційного розвитку мобільність, гнучкість та

Пристосованість відразу в декількох галузях є ключовою частиною парадигми, що дозволяє забезпечити конкурентоспроможність та високий рівень економіки Єс.

В Україні за роки незалежності через непослідовність у проведенні та низьку ефективність науково-технологічної та інноваційної політики спостерігаються тенденції до закріплення відставання від країн Єс, яке супроводжується низьким рівнем інноваційної активності підприємств, гальмуванням розвитку високотехнологічних галузей промисловості та зниженням конкурентоспроможності національної економіки.

На сьогодні в Україні чинним законодавством чітко не визначено стратегії розвитку національної інноваційної системи, не конкретизовано її структуру, а окремі її сегменти, наприклад, інституційний устрій інноваційної економіки, мають неузгоджений характер. Разом із тим реалізація державної інноваційної політики здійснюється за сценарієм змішаної першої та третьої генерацій. Таким чином, на сьогодні за відсутності деталізованої та оціненої у кількісних показниках системи цілей інноваційної політики в Україні, на нашу думку, інноваційний розвиток приречений на безрезультатність. При цьому одним із найслабших місць є питання низької якості міжвідомчої координації та відсутності відповідального за кінцевий результат органу виконавчої влади.

Методика комплексного оцінювання результативності державної інноваційної політики відсутня. статистично її результативність сьогодні оцінюється переважно відповідно до першої генерації, а саме через кількісні показники виробництва інноваційної продукції промислових підприємств, обсяги фінансування наукової і науково-технічної діяльності. Показник науково-технічної діяльності сьогодні розглядається як головний індикатор сили державної підтримки інноваційного розвитку економіки. З огляду на сучасний стан та досвід Єс з політики інноваційного становлення економіки, для України діяти відразу за сценарієм третьої генерації, який активно запроваджується в країнах Європейського співтовариства, сьогодні є передчасним.

На нашу думку, стратегія побудови інноваційної економіки в першу чергу має полягати у централізованому формуванні довгострокового орієнтиру державної інноваційної політики, формалізованому у переліку цільових та якісних показників, а не в авторитарному удосконаленні існуючої національної інноваційної системи. По-перше, необхідне створення передумов для забезпечення структурної перебудови економіки. Подальший перехід до державної інноваційної політики в Україні, а саме забезпечення інноваційного розвитку всіх галузей економіки, має відбуватися в межах реалізації Національної стратегії та Програми соціального і економічного розвитку, які доцільно здійснювати після визначення довгострокових орієнтирів інноваційного розвитку економіки та запровадження постійного та системного моніторингу ефективності заходів державної інноваційної політики на всіх рівнях [14].

Досвід країн Єс показав, що сутність їх національних інноваційних стратегій зумовлюють багато чинників: бажання зберегти історичні традиції, що склалися в країні у певних галузях знань, та їх міжнародний статус; намагання забезпечити стійкий розвиток з урахуванням зовнішньоекономічних, екологічних та соціальних факторів. Тому Україні має сенс адаптувати

позитивний досвід у цій сфері для отримання не формального, а дієздатного документа. При визначенні мети стратегії доцільно звернути увагу на необхідність мобілізації, посилення ефективності використання державних коштів, поєднань зусиль науки і промисловості задля оперативної трансформації знань у продукти та нові робочі місця. серед головних завдань стратегії має бути положення про створення умов для заохочення приватного сектора інвестувати більше коштів у науку і технології, подібно країнам Єс, зосередження зусиль на пріоритетних напрямках досліджень, виробництва, які складають національний інтерес з точки зору соціальних та економічних перспектив.

Зрозуміло, що Україні потрібно враховувати обмежені фінансові можливості, слід сфокусувати стратегію на пріоритетних напрямках, визначених з урахуванням соціально-економічних та науково-технологічних особливостей країни. На наш погляд, зусилля доцільно спрямувати на обмежену кількість пріоритетних напрямів, концентруючись лише на найбільш перспективних. Коли країна обирає шлях інноваційного розвитку, економіка поступово стає більш залежною від галузей промисловості і головну роль відіграють фахівці технолого-орієнтованих професій, здатних генерувати нові знання, продукувати, адаптувати та використовувати передові технології у виробництві. У рамках інноваційної стратегії потрібно розробити стратегію розвитку трудових ресурсів з урахуванням пріоритетів вітчизняної науки, технологій та інновацій.

Таке масштабне становлення інноваційного розвитку економіки потребує наполегливості відповідальних виконавців, творчого підходу фахівців та певного часу для виконання (з досвіду Єс - близько року) та належного фінансування.

Отже, заяви про те, що в Україні на даний час в основному склалися необхідні передумови для переходу на інноваційну модель економічного

розвитку, видаються надто оптимістичними. За умов недосконалості ринкового механізму ціноутворення, фондового, товарного, кредитного, грошового та валютного ринків та ринку цінних паперів поки що не можна говорити про наявність автономних ринкових стимулів інноваційного розвитку. Тим часом, перманентний дефіцит фінансових ресурсів перешкоджає цілеспрямованим діям держави в інноваційній сфері.

Найголовнішою умовою розвитку інноваційної сфери та становлення “нової економіки” є забезпечення “еластичності” економічної динаміки – динамічного реагування економічного середовища на коливання попиту і пропозиції, зовнішньоекономічної кон’юнктури, зміни рівня прибутковості галузей і виробництв, акумулювання та перерозподілу фінансових ресурсів коштів. Це свідчить про необхідність запровадження нової парадигми грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики, які повинні для реалізації поставленої мети інноваційного розвитку мати стимулюючий, а не нейтрально-обмежувальний, як досі, характер. Зокрема, деякі дослідники спеціально наголошують, що агресивна базисна інновація переорієнтовує на себе потоки ресурсів через грошову сферу. А відтак, без ефективної грошової сфери визрівання базисної інновації неможливе: можливе лише здійснення напівзаходів через поліпшуючі інновації, які фінансуються з державного бюджету прямо чи через інноваційні пільги.

Між тим, помилковими були б і намагання відкласти завдання переходу до інноваційної моделі розвитку до часу вирішення основних макроекономічних суперечностей. Адже, як було показано вище, зазначені суперечності мають властивість самовідтворюватися. Втрата пріоритету у сфері розробки, виробництва і збуту високотехнологічної продукції, фіксація цього status quo входженням в систему міжнародних правових угод із зволіканням кардинальних зрушень в потрібному напрямі, робить перспективи розвитку інноваційної діяльності дедалі більш проблематичними. Посилення відкритості

економіки накладає додаткові обмеження на економічну політику держави, підвищує вимоги щодо її ефективності, також роблячи дієву політику в інноваційній сфері дедалі більш складним завданням [21].

Чи не найнебезпечнішим є ризик втрати людського та інтелектуального капіталу, який є визначальним для конкурентоспроможності в новій економіці. Деформованість відповідних ринків і правової системи навіть не дозволяє коректно оцінити масштаби цієї втрати. Теза про необхідність підвищення “вартості робочої сили” міститься у низці концептуальних документів з питань інноваційного розвитку, проте на практиці це розглядається як форсування виплати зарплат і соціальних видатків. Попри безперечну важливість таких дій, збільшення вартості людського капіталу є, все ж, значно більш складним і комплексним процесом.

Перехід до інноваційної моделі економічного розвитку потребує реалізації трьох головних завдань:

- розвитку конкурентоспроможного підприємницького сектора та його ядра – великих корпорацій, його здатності до концентрації і перерозподілу коштів у пріоритетні напрями;
- слідування державним пріоритетам розвитку освіти, науки і технологій;
- повноцінної інтеграції в глобальну інноваційну сферу, світову торгівлю наукоємними товарами та інтелектуальною власністю.

Це вимагає виваженої комплексної державної стратегії, головним принципом якої є максимально повна реалізація потенціалу інноваційного розвитку для докорінної модернізації національної економіки, підвищення її соціально-економічної ефективності та національної конкурентоспроможності.

У сфері заохочення децентралізованого фінансування інноваційної діяльності доцільно:

- запровадити гнучкі форми поєднання капіталів комерційних банків та підприємств через створення пайових інвестиційних фондів з метою акумуляції капіталу для реалізації інноваційних проектів;
- запровадити порядок створення інноваційних асоціацій як об'єднань юридичних та фізичних осіб, що беруть участь у виробництві інтелектуального продукту, здійсненні інноваційного проекту та випуску нової продукції;
- розробити державну систему страхування ризиків інноваційної діяльності, зокрема - спеціально створеною державною чи державно-приватною страховою компанією.

Висновки

Таким чином, можна стверджувати, що економіка України входить до стадії стагнації. В той час як традиційні чинники економічного зростання, які спиралися переважно на мобілізацію ресурсів, нагромаджених за тривалий період економічного спаду, практично вичерпано, належних зрушень в структурі економічної системи, які перевели б національну економіку в режим зростання, яке ґрунтується на інноваційному творенні нових ресурсів, поки що не відбулося. Враховуючи це, нагальною постає проблема модернізації української економіки з метою підвищення технологічного рівня експорту та якісних характеристик вітчизняної продукції, яка постачається на внутрішній ринок, що необхідно для забезпечення конкуренції з імпортованими товарами не тільки за ціновими, але й за якісними характеристиками. саме на виконання цього стратегічного завдання має бути спрямована інноваційна політика України.

Перехід до дієвої державної політики інноваційного розвитку України є одним із першочергових завдань державного управління. стратегія втілення цієї політики має здійснюватися на системній і послідовній основі. Всі учасники інноваційного процесу мають бути зацікавлені в поєднанні їх інтересів і зусиль у створенні і застосуванні нових знань та технологій з метою виходу на внутрішній і зовнішні ринки з високотехнологічною продукцією. У реалізації цієї взаємодії і створенні таким чином економіки, заснованої на знаннях, роль державної влади є стрижневою. Тому для забезпечення ефективного інноваційного розвитку економіки доцільно створити фонд сприяння формуванню малих підприємств у науково-інноваційній сфері; запровадити мінімальні орендні ставки для малих інноваційних фірм; встановити квоти для малих інноваційних підприємств при формуванні держзамовлень на інноваційну продукцію; створити керовану інноваційну модель розвитку країни шляхом затвердження національних пріоритетів, на основі яких необхідно

започаткувати стратегічні програми розвитку, які об'єднують власні наукові розробки, власний кадровий супровід, вітчизняний виробничий сектор і бізнес. Ці програми мають ґрунтуватися на ресурсному і трудовому потенціалах України та забезпечити сталий, високотехнологічний розвиток економіки країни.

Таким чином в межах формування та розвитку інноваційної політики Єс можна прослідкувати наявність комплексного загального підходу щодо її соціальної спрямованості, що обумовлене наступним:

1) наявністю низки соціальних проблем національного характеру, які стають спільними для усіх членів Єс у силу дії загальних закономірностей розвитку країн, об'єктивних економічних законів та суперечностей соціально-економічного розвитку;

2) зростаючою глобалізацією, що сприяє стиранню національних границь та усупільненню соціальних проблем. Макрорівень у створенні політики Єс стає менш важливим, оскільки спільна політика зацентровується на узагальнених цілях і проблемах, з поміж яких виділяється необхідність вирівнювання соціально-економічного рівня розвитку членів Єс.

Національні особливості мають бути враховані інноваційною політикою окремих країн. Крім того характерною рисою інноваційної політики Єс є важливість вирішення не просто регіональних аспектів соціального спрямування інноваційного розвитку, а врахування соціальних потреб, інтересів та запитів окремих громад, жителів конкретних міст, селищ тощо. Іншою особливістю соціального аспекту інноваційної політики євро спільноти є посиленість на окрему людину, її здоров'я, рівень та якість життя, стан довкілля, освіту, соціальну включеність, зайнятість, задоволення потреб, можливості особистісного розвитку та самореалізації, доступ до різних благ.

Належні людські ресурси і можливості для їх переміщення по Європі мають життєво важливе значення для успішного проведення досліджень і

впровадження інновацій. Європейський союз чітко заявив про свою мету – створити єдиний відкритий і конкурентоспроможний європейський ринок праці для дослідників. Для покращення взаємовідносин між науковим співтовариством, громадянами та політиками була реалізована спеціальна програма «Наука в суспільстві».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]// Веб-сайт Верховної ради України.- Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/>.
2. Геець В., семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України: Монографія. – Х.: Константа,2010. – с.72
3. Говоруха Ж.А. Питання розвитку інноваційної діяльності підприємств України // Актуальні проблеми економіки. - 2012. - № 9. - с.107-115. с.
4. Гросул В.А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні / В.А. Гросул // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3).– Т. 1. – с. 76–82.
5. Данік Н.В. Інноваційний розвиток економіки України / Н.В. Данік // Всеукраїнський науково-виробничий журнал Інноваційна економіка – 2014. – № 4 (28). – с. 36-39.
6. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред.д-ра екон. наук, проф. Л.Федулової. – К.: “Основа”, 2008. – с.55
7. Йохна М., стадник В. Економіка і організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – с.48
8. Мерніков Г.І. Модернізація України і досвід Китаю / Г.І. Мерніков // стратегічні пріоритети. – 2013. – № 3 (20). – с. 137–145.
9. Наукова та інноваційна діяльність (1990-2013 рр.) [Електронний ресурс]// Веб-сайт Державної служби статистики України. - Режим доступу: <http://www.ukr-stat.gov.ua>
- 10.Нехайчук Д.В. Формування нової моделі розвитку України//Інвестиції: практика та досвід.- 2015. №6, с. 116 – 128

11. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]// Веб-сайт Верховної ради України.- Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-2015> п.
12. Регіональні аспекти інноваційного розвитку // Бубенко П.Т. — Харків: НТУ «ХПІ» 2011. – 123 с.
13. Самойлик Е. Формированию национальной инновационной системы Украины требуется государственное внимание // Голос Украины. - 2014. - № 142. - с.17.
14. Стойка В.О. Інновації як чинник забезпечення ефективного суспільного виробництва. Інвестиції: практика та досвід. – 2015.- № 6.- с. 28-31
15. Тимошенко Н.Ю. Проблеми розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності в Україні. Інвестиції: практика та досвід – 2015 №12 с. 35-38
16. Федулова Л. Концептуальні модель інноваційної стратегії України / Л. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – с. 87-100.
17. Фісун А.О. Роль функції інвестування інновацій в економічному зростанні // Фінанси України. - 2011. - № 6. - с.46 - 55.
18. Чемодуров О.М. Проблеми фінансування інноваційної діяльності підприємств//Економіка України – 2013 . - №1. – с. 40-49
19. Шелюбская Н.В. Особенности технологического прогнозирования в ЕС и основные научно-технические направления // Актуальные проблемы научно-технологической и инновационной политики в контексте формирования общеевропейского научного пространства: опыт и перспективы. Матер. междунар. симпоз. (Киев, 16-17 июня 2014 г.) – Київ: Фенікс, 2014. – с.269.
20. Проект «стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.pir.dp.ua/uploads/StrategizInnovRazvitiyaUkr.doc.
21. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/